

University of Groningen

Wat is een deskundige?

Hoving, Roelf Anton

Published in:
Rechtsgeleerd Magazijn Themis

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2015

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Hoving, R. A. (2015). Wat is een deskundige? Over het deskundigenbegrip binnen en buiten het (strafproces)recht. *Rechtsgeleerd Magazijn Themis*, (2), 43-56.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Wat is een deskundige? Over het deskundigenbegrip binnen en buiten het (strafproces)recht

Mr. R.A. Hoving*

1. Inleiding

De betekenis van het begrip ‘deskundige’ is niet vanzelfsprekend. Al sinds de Oudheid wordt geworsteld met de vraag wat het betekent om een deskundige te zijn.¹ Met de Wet deskundige in strafzaken uit 2010 is de positie van de deskundige in het strafproces geregeld. Onder meer is er een speciale titel over de deskundige toegevoegd aan het Wetboek van Strafvordering. Bij de uitgebreide behandeling van het wetsvoorstel is echter nooit gedefinieerd wat onder een deskundige wordt verstaan. In de wet is gekozen voor een formele benadering: een deskundige in het strafproces is de persoon die als deskundige is benoemd of als deskundige wordt gehoord.² Deze formele benadering domineert het denken over deskundigen in het strafproces.

Een formele benadering van het begrip ‘deskundige’ is niet toereikend. Zo is niet duidelijk wanneer iemand als deskundige in het strafproces kan worden benoemd, terwijl hiervoor wel strafrechtelijke criteria lijken te bestaan. Immers niet iedereen kan in het strafproces als deskundige worden benoemd. Een formele benadering leidt tot de vraag hoe met een relevante verklaring van iemand die wel een deskundige lijkt te zijn maar niet als deskundige is benoemd, moet worden omgegaan.³ Verder wordt met een formele benadering van de deskundige niet duidelijk waarom iemand in het strafproces als getuige of als deskundige moet worden behandeld en hoe het onderscheid tussen getuigen en deskundigen moet worden gemaakt. In dit artikel wordt betoogd dat de formele benadering van deskundigen moet worden vervangen door een materiële benadering. Daarvoor is het wenselijk om de wettelijke regeling ten aanzien van deskundigen aan te passen. Een mooie gelegenheid hiervoor is de aangekondigde modernisering van het Wetboek van Strafvordering.⁴ In de discussiestukken die tot nu toe zijn verschenen over deze modernisering is weinig aandacht besteed aan het bewijsrecht. Ook over de positie van de deskundige is niet veel gezegd. Uit de onderstaande analyse blijkt echter dat aanpassing van de wettelijke bewijsregeling wel nodig is om de problemen en lacunes in de huidige regels ten aanzien van het deskundigenbewijs weg te nemen.

Kern van dit artikel is de poging het begrip ‘deskundige’ in het strafproces materieel te definiëren.⁵ Daarbij wordt over de grenzen van het recht gekeken. Vragen over het karakter van deskundigheid zijn niet uniek voor het recht. Onder meer in de filosofie en sociologie zijn interessante beschouwingen te vinden over het begrip ‘deskundige’. Toepassing van dit gedachtegoed op het strafproces kan bijdragen aan een beter begrip van de deskundige in het strafproces. In dit artikel zal niet worden ingegaan op de vraag hoe kan worden bepaald of een persoon in een concreet geval de status van deskundige verdient. De beoordeling van de deskundigheid van de deskundige door zijn publiek – en de problemen die daarbij kunnen rijzen – verdient een eigen en aparte behandeling.

2. Aanzet tot het definiëren van het begrip ‘deskundige’

De bestudering van het fenomeen deskundige in het strafproces begint bij de vraag of het begrip ‘deskundige’ in het strafrecht een eigen, unieke betekenis heeft. Dit lijkt niet het geval te zijn. De betekenis van het begrip ‘deskundige’ in het Nederlandse strafproces is niet gedefinieerd in de wet, de rechtspraak of de literatuur. De betekenis is niet aan de orde geweest tijdens de totstandkoming van de Wet deskundige in strafzaken. Ook vóór deze wetswijziging werd in het strafproces geen eigen materiële definitie van het begrip ‘deskundige’ gehanteerd.⁶

Nu de deskundige in het strafrecht geen eigen betekenis heeft, moet over de grenzen van het recht worden gekeken. Een eerste aanzet tot het definiëren van het begrip ‘deskundige’ kan worden gevonden in het woordenboek. In het normale spraakgebruik is een deskundige een ‘persoon die door beroep of studie in het bijzonder bevoegd is tot het beoordelen van een zaak’. Iemand is volgens de Van Dale deskundig als hij er blijk van geeft

* Mr. R.A. (Rolf) Hoving is promovendus aan de Rijksuniversiteit Groningen. Onderwerp onderzoek: ‘De deskundige in het strafproces’.

1. Kutrovátz & Zemplén 2011, p. 277.

2. Haverkate 2008, p. 22. Zie Knigge 2010, p. 2.

3. Knigge 2010, p. 2.

4. Zie hierover o.a. Keulen 2014.

5. De focus van dit artikel ligt op het strafrecht. De algemene bespreking van het begrip ‘deskundige’ is echter ook van toepassing op en relevant voor alle rechtsgebieden waarop deskundigen worden ingeschakeld, zoals het burgerlijk recht en het bestuursrecht. Dat geldt, hoewel in mindere mate, ook voor de toepassing van de algemene principes op het strafproces.

6. Zie Hielkema 1996, p. 11.

kennis van zaken te hebben.⁷ Deze definities zijn weinig verhelderend. Want wat betekent het dat iemand in het bijzonder bevoegd is tot oordelen? Wanneer heeft iemand kennis van zaken?

De definitie van expert uit de Oxford Dictionary of English is wellicht bruikbaar. *Expert* betekent: 'a person who is very knowledgeable about or skilful in a particular area'. Maar ook de Engelse definitie is te mager om te kunnen dienen als volledige definitie van het begrip 'deskundige'. De definities uit het woordenboek kunnen wel dienen als opmaat voor de verdere behandeling van het begrip 'deskundige'. Uit de definities kunnen drie aanknopingspunten voor verdere analyse worden afgeleid.

Het eerste aanknopingspunt is dat deskundigheid bestaat in het bezit van kennis en vaardigheden. Kennis en vaardigheden zijn twee gerelateerde, maar van elkaar te onderscheiden, kanten van deskundigheid. Het bezit van kennis wordt vaak gedefinieerd als het bezit van gerechtvaardigde, ware overtuigingen over de werkelijkheid.⁸ Dit wordt wel propositionele kennis genoemd. Propositionele kennis moet worden onderscheiden van een ander soort kennis, te weten praktische kennis of vaardigheden.⁹

Het bezit van vaardigheden is het bezit van de capaciteit om bepaalde handelingen uit voeren. Iemand die bepaalde vaardigheden heeft, bezit praktische kennis over hoe bepaalde activiteiten moeten worden uitgevoerd (*knowing how*). Een voorbeeld hiervan is de praktische kennis over het berijden van een fiets. Deze praktische kennis over fietsen kan alleen worden verworven door middel van andere praktische en motorische vaardigheden, zoals de vaardigheid van het bewegen van ledematen.¹⁰ Voorbeelden van 'know-how'-deskundigen zijn een chirurg, een ballerina en een voetballer.

Propositionele kennis is het weten dat bepaalde dingen zijn zoals ze zijn (*knowing that*). Voor het verwerven van propositionele kennis zijn cognitieve en intellectuele vaardigheden nodig, zoals kunnen lezen. Maar propositionele kennis kan worden losgekoppeld van motorische vaardigheden. Het is bijvoorbeeld mogelijk om te weten hoe het berijden van een fiets werkt, zonder in staat te zijn de bijbehorende handelingen – het fietsen – zelf uit te voeren.¹¹ Een voorbeeld van een 'know-that'-deskundige is een leraar.

Kennis en vaardigheden zijn niet strikt van elkaar te scheiden. Voor het verwerven van kennis zijn vaardigheden nodig en het bezit van vaardigheden impliceert propositionele kennis over hoe dingen moeten worden gedaan. Een strikt onderscheid tussen 'know how' en 'know that' is daarom niet mogelijk.

Ten tweede volgt uit de woordenboekdefinities dat de deskundige kennis en vaardigheden moet hebben op een bepaald terrein (*particular area*). Een deskundige heeft geen ongelimiteerde of ongedefinieerde hoeveelheid kennis en vaardigheden. De kennis en vaardigheden zijn geconcentreerd op een bepaald kennisgebied. Een kennisgebied is een bepaald onderdeel van de werkelijkheid dat kan worden bestudeerd. Voorbeelden van kennisgebieden zijn natuurkunde, psychologie en rechten. Academische disciplines zijn evenwel niet de enige kennisgebieden die kunnen worden onderscheiden. Culturele en praktische onderwerpen als kunst, koken en sport zijn ook kennisgebieden. Zelfs alledaagse onderwerpen als het spreken van een taal en het kunnen lopen zijn kennisgebieden. De kennis en vaardigheden die iemand heeft, vallen altijd onder (in ieder geval één) bepaald kennisgebied.

Ten derde blijkt uit de woordenboekdefinities dat de deskundige een bepaald niveau van kennis en vaardigheden moet hebben. Welk niveau van kennis nodig is om als deskundige te kunnen worden gezien wordt echter niet duidelijk.

Deze drie aanknopingspunten zijn het referentiekader voor het definiëren van het begrip 'deskundige' in het strafproces. In de volgende paragraaf zal verder worden ingegaan op het bezit en het verwerven van kennis en vaardigheden. In paragraaf 4 en 5 zal aandacht worden besteed aan het voor een deskundige vereiste niveau van kennis en vaardigheden.

3. Het verwerven van deskundigheid

3.1. Model van kennisverwerving

Kennis en vaardigheden ontstaan niet vanzelf, maar moeten worden verworven. Inzicht in de manier waarop kennis en vaardigheden worden verworven, helpt bij het definiëren van het begrip 'deskundige'. De filosofen Dreyfus en Dreyfus hebben een veelgebruikt model opgesteld met daarin de verschillende stadia die iemand doorloopt bij het verwerven van kennis en vaardigheden.¹² Dreyfus en Dreyfus betogen dat lichamelijke betrokkenheid cruciaal is bij het verwerven van kennis en vaardigheden.¹³ *Knowing how* is van groot belang om kennis te verkrijgen.¹⁴ In hun model onderscheiden Dreyfus en Dreyfus vijf stadia. Deze stadia zijn niet strikt van elkaar te scheiden, maar lopen in elkaar over. Hieronder zal leren autorijden worden gebruikt als illustratie voor het verloop

7. Het woord deskundige is oorspronkelijk een afgeleide van het woord deskundig. Dat is een samentrekking van des kundig, oftewel ter zake kundig. Dit is nog steeds terug te vinden in de huidige definitie.

8. Pritchard 2010, p. 23-30.

9. Pritchard 2010, p. 3; Mackor 2003, p. 136.

10. Selinger & Crease 2005, p. 217. "Knowing how", such as the ability to walk, talk, and drive, involves practical knowledge that is mostly experienced as a "thoughtless mastery of the everyday" and does not require conscious deliberation for successful execution'.

11. Selinger & Crease 2005, p. 217. "Knowing that" is propositional knowledge of and about things, obtainable through reflection and conscious appreciation'.

12. Voor het eerst beschreven in Dreyfus & Dreyfus 1986. Zie ook Collins & Evans 2007, p. 24. Een alternatief model met zes stadia is te vinden in Chi 2006.

13. Zie voor meer informatie over het concept 'embodiment' en kritiek daarop Collins & Evans 2007, p. 77 e.v.

14. Selinger & Crease 2005, p. 217.

van deze vijf stadia, maar het model is volgens de auteurs van toepassing op alle kennisgebieden.¹⁵

3.1.1. Beginneling

Een beginneling krijgt een vaardigheid aangeleerd aan de hand van expliciete en context-vrije regels. Deze regels kan de beginner herkennen en uitvoeren zonder de benodigde vaardigheid al te bezitten. Een beginnende bestuurder van een auto leert bijvoorbeeld de regel dat als de auto 30 km per uur gaat hij moet opschakelen van de 2e naar de 3e versnelling. De beginnende bestuurder moet deze regel bewust en strikt naar de letter van de regel uitvoeren. Het toepassen van regels kost moeite en gaat stroef, zeker als er steeds meer regels bijkomen. Nadeel van het toepassen van regels is dat er geen rekening wordt gehouden met omgevingsfactoren, terwijl er omstandigheden kunnen zijn waarbij de regel niet opgaat. In het geval dat de auto een steile helling oprijdt, gaat de regel opschakelen bij 30 km per uur bijvoorbeeld niet op.

3.1.2. Gevorderde beginner

De gevorderde beginner doet ervaring op met een vaardigheid door te oefenen. Door het oefenen ontstaat er inzicht in de relevante omgevingsfactoren die van belang zijn voor het toepassen van de regels, eventueel door aanwijzing hiervan door een begeleider. In de auto heeft naast snelheid ook het geluid van de motor invloed op de beslissing om te schakelen. Het op- of afrijden van een heuvel heeft bijvoorbeeld gevolgen voor deze beslissing. Bij het geluid van de motor hoort de richtlijn dat moet worden opgeschakeld als de motor een hoog en jankend geluid maakt en teruggeschakeld als de motor een laag en rommelend geluid maakt. De geluidsrichtlijn is minder duidelijk dan de snelheidsregel en veronderstelt ervaring met autorijden. Net zoals bij de beginner moeten de regels en richtlijnen bewust worden toegepast, wat de volle concentratie van de leerling vereist.

3.1.3. Competentie

Het toepassen van regels en richtlijnen kost meer moeite naarmate de ervaring toeneemt en er meer regels en richtlijnen worden geleerd. Het overzicht ontbreekt, omdat het onduidelijk is welke regels wel en niet belangrijk zijn en welke prioriteiten moeten worden gesteld. Een competente uitvoerder moet leren problemen te herkennen, doelen te stellen en deze doelen aan de hand van de geleerde regels zo goed mogelijk te bereiken. Het is niet mogelijk regels en richtlijnen te formuleren voor het herkennen van problemen en het stellen van doelen. Een competente uitvoerder moet zelf uitvinden welke diagnose en handelwijze het beste is.

In het stadium van de competentie moet het perspectief veranderen. De beginner en gevorderde beginner passen op een afstandelijke wijze regels toe. Ze voelen zich niet verantwoordelijk voor de uitkomsten van hun handelingen, omdat deze het logische gevolg zijn van de toepassing van regels. De competente uitvoerder moet leren zijn verantwoordelijkheid te nemen voor de uitkomsten van zijn handelingen. Omdat de competente uitvoerder problemen zelfstandig moet herkennen, doelen zelfstandig

moet stellen en regels zelfstandig moet toepassen, is hij ook verantwoordelijk voor de uitkomsten van zijn handelingen.

Een competente bestuurder zal bij het verlaten van de snelweg niet meer letten op het moment waarop moet worden geschakeld, maar zich erop concentreren of de auto niet te snel rijdt om veilig de afrit af te komen. Bij het inschatten van de juiste snelheid moet hij rekening houden met de weg- en weersomstandigheden. Als de bestuurder tot de conclusie komt dat hij te snel rijdt, moet hij besluiten om af te remmen en nadenken over de juiste combinatie van remmen, schakelen en sturen. Een goede inschatting van de situatie en daaropvolgende handelingen geeft een euforisch gevoel. Maar slechte keuzes zijn beangstigend, zeker als daardoor de auto begint te schuiven.

3.1.4. Bekwaamheid

De bekwame uitvoerder heeft zoveel ervaring opgedaan dat hij de belangrijkste aspecten van situaties begint te herkennen zonder ze te analyseren. De bekwame uitvoerder herkent de gezamenlijke omgevingsfactoren als één geheel – op holistische wijze. De probleemherkenning gaat intuïtief en kost geen moeite meer. Over de reactie op de intuïtief herkende situatie moet de bekwame uitvoerder nog wel nadenken. Net zoals de gevorderde beginner het geluid van de motor herkent, zo herkent de bekwame uitvoerder hele verkeerssituaties. De bekwame bestuurder weet intuïtief dat hij te hard op een afrit komt aangereden. Wel moet de bekwame bestuurder nog nadenken over de beste reactie hierop en welke combinatie van remmen, schakelen en sturen het meest geschikt is.

3.1.5. Deskundigheid

De deskundige uitvoerder herkent niet alleen intuïtief situaties, maar weet ook zonder er over na te denken wat in de gegeven situatie de beste handelwijze is. De deskundige uitvoerder heeft ervaring opgedaan met gelijkwaardige situaties die als vergelijkingsmateriaal dienen. De deskundige ziet niet alleen wat er moet gebeuren, maar ziet ook gelijk hoe hij dit doel moet bereiken. Hierover hoeft de deskundige niet meer na te denken. Het herkennen en handelen van een deskundige gebeurt regelmatig onbewust. Een duidelijk voorbeeld daarvan is dat mensen kunnen lopen of praten zonder na te denken over de manier waarop ze hun voeten neerzetten of hun tong bewegen. De deskundige bestuurder denkt niet na wanneer hij een afrit nadert. Hij ziet de situatie en neemt zonder een bewuste beslissing te nemen de voet van het gas en remt in de vereiste mate.

Een deskundige heeft na het aanleren van kennis en vaardigheden zoveel ervaring dat hij probleemsituaties en mogelijke oplossingen intuïtief herkent, en hij regels en richtlijnen niet langer bewust hoeft toe te passen. De deskundige hoeft niet uitgebreid na te denken over de beslissingen die hij neemt, omdat ze onbewust worden gemaakt. De deskundige zal niet altijd de regels volgen die hij als beginneling heeft geleerd of zelfs in strijd daarmee handelen. Dit leidt tot de paradoxale situatie dat een deskundige vanwege de grote omvang van kennis en

15. Dreyfus & Dreyfus 1986; Dreyfus 2001, p. 196 e.v.; Selinger & Crease 2005, p. 213 e.v.; Collins & Evans 2007, p. 25 e.v. Het voorbeeld van leren autorijden wordt ook gebruikt door Dreyfus & Dreyfus zelf.

vaardigheden niet (altijd) goed onder woorden kan brengen wat hij weet of waarom hij dat weet.¹⁶ Het gevaar bestaat dat de deskundige die wordt gedwongen zijn conclusies uit te leggen hiervoor redenen gaat verzinnen.¹⁷ De deskundige die probeert uit te leggen waarom hij bepaalde dingen weet of doet, loopt het risico zichzelf en zijn publiek in verwarring te brengen.¹⁸

Het uitgangspunt van Dreyfus en Dreyfus is dat iemand alleen deskundig wordt door actief te participeren op een bepaald deskundigheidsgebied. Hoewel kennis en vaardigheden tot op zekere hoogte kunnen worden aangeleerd via regels en richtlijnen is papieren kennis op een gegeven moment niet langer voldoende. Op papier ontbreekt de impliciete kennis (*tacit knowledge*), zoals de taal en de gewoonten, die cruciaal is voor het verwerven van deskundige kennis en vaardigheden. De opvatting dat deskundigheid niet iets is wat kan worden verworven door alleen te leren is, vanwege het bestaan van impliciete kennis, de dominante opvatting onder veel filosofen en sociologen. Deskundigheid kan volgens hen alleen worden verworven door iets te doen en te ondergaan.¹⁹

Binnen deze opvatting zijn mensen geen deskundige als ze wel veel kennis hebben over een bepaald kennisgebied (*knowing that*), maar weinig ervaring hebben met het uitvoeren van de handelingen op dat kennisgebied (*knowing how*). Verschillende personen die in de samenleving wel als deskundige worden beschouwd, worden zo uitgesloten van het deskundigenbegrip. Voorbeelden zijn critici, zoals de muzikrecensent die geen instrument kan spelen, commentatoren, zoals de politiek commentator die nog nooit een politieke functie heeft gehad, en coaches, zoals de voetbalcoach die nooit op het hoogste niveau heeft gevoetbald.²⁰ Het is evenwel de vraag of het terecht is dat deze mensen worden uitgesloten van de definitie van deskundige, zoals duidelijk wordt uit het onderstaande model van Collins en Evans.

3.2. Vormen van kennis

De sociologen Collins en Evans hebben een andere invalshoek bij het bestuderen van deskundigheid.²¹ Zij kijken niet naar de manier waarop de kennis wordt verworven, maar naar het soort kennis waarover een bepaalde groep mensen in de samenleving beschikt. Collins en Evans onderscheiden daarvan vijf verschillende categorieën. De eerste drie categorieën zijn:

- Pubquizzkennis. Dit is het bezit van feitjes- en weetjeskennis, zoals dat de afkorting DNA staat voor deoxyribonucleic acid. Pubquizzkennis is de meest oppervlakkige vorm van kennis op een bepaald kennisgebied. Deze kennis komt van pas als wordt meegedaan aan een spel als Triviant. Verder is pubquizzkennis niet bruikbaar, omdat de context waarin deze informatie betekenis krijgt, ontbreekt.

Weten waar de afkorting DNA voor staat, betekent nog niet dat de persoon ook weet hoe DNA eruit ziet en wat het doet. Laat staan dat iemand met deze kennis in staat is DNA te manipuleren.

- Algemene kennis van de wetenschap. Door middel van leerboeken en populairwetenschappelijke literatuur kan basiskennis over een bepaald kennisgebied worden verworven. De belangrijkste beginselen en basisprincipes op dat kennisgebied worden in deze bronnen uitgelegd. Om de stof begrijpelijk te houden worden nuances en onzekerheden niet vermeld. Dit is op zich geen probleem. Zolang er wetenschappelijke consensus is over de uitgangspunten kan de geïnteresseerde lezer zich een goed beeld vormen van de stand van zaken op dat kennisgebied. Maar doordat de nuances ontbreken, kan de lezer ook het idee krijgen dat bepaalde zaken zeker zijn, terwijl hierover binnen het kennisgebied nog discussie wordt gevoerd. Iemand met algemene kennis over een bepaald wetenschapsgebied is niet in staat zich in deze discussie te mengen.
- Kennis gebaseerd op primaire bronnen. Na het lezen van populairwetenschappelijke bronnen kan een geïnteresseerde lezer nog meer willen weten over een bepaald kennisgebied. Primaire bronnen, zoals artikelen in wetenschappelijke tijdschriften, bieden de mogelijkheid om een kennisgebied verder in te duiken. Het is alleen de vraag of deze artikelen goed kunnen worden begrepen zonder actief deel te nemen aan het betreffende wetenschapsgebied. Collins en Evans betogen dat dit niet mogelijk is, omdat de impliciete kennis die nodig is om deze artikelen te begrijpen, ontbreekt.

Volgens Collins en Evans is iemand die de bovenstaande vormen van kennis over een bepaald kennisgebied heeft, geen deskundige. Voor het verkrijgen van deze kennis hoeft iemand slechts alomtegenwoordige kennis en vaardigheden te bezitten, met name de vaardigheid van het lezen. Een lezer van algemene bronnen komt echter niets te weten van de impliciete kennis (*tacit knowledge*) op een bepaald vakgebied. Daarvoor is het nodig om te worden opgenomen in de gemeenschap op een bepaald kennisgebied. Dit is het geval bij de andere twee categorieën van kennis die Collins en Evans onderscheiden: *interactional expertise* en *contributory expertise*.²²

Actieve deskundigheid (*contributory expertise*) is de kennis en vaardigheden van personen die volop meedoen op een bepaald kennisgebied. Op veel verschillende kennisgebieden zijn er actieve deskundigen. Aan hen wordt gedacht als het over deskundigen gaat, bijvoorbeeld natuurkundigen of topschakers. Het model van kennisverwerving van Dreyfus en Dreyfus is van toepassing op het aanleren van actieve deskundigheid. Actieve deskundigen doen onderzoek op een kennisgebied en vergroten daar-

16. Walton 1997, p. 113.

17. Dreyfus & Dreyfus 1986, p. 35.

18. Collins & Evans 2007, p. 25.

19. Collins & Evans 2007, p. 23. In Collins 2013a wordt de blootstelling aan impliciete kennis als een van de centrale factoren bij het bestuderen van deskundigheid genoemd.

20. Selinger & Crease 2005, p. 224 e.v.

21. Collins & Evans 2007, p. 18-23.

22. Collins & Evans 2007, p. 23-44.

mee de aanwezige kennis op dat kennisgebied. Actieve deskundigen hebben zowel expliciete als impliciete kennis en vaardigheden op een bepaald kennisgebied, omdat ze hiervan deel uitmaken.

Interactieve deskundigheid (*interactional expertise*) zit tussen actieve deskundigheid en de andere categorieën van kennis in. De interactieve deskundige heeft algemene (en expliciete) kennis op een bepaald kennisgebied. Daarbovenop komt bepaalde impliciete kennis op dat kennisgebied. Een interactieve deskundige doet zelf geen onderzoek, maar bestudeert de werkzaamheden van actieve onderzoekers in de praktijk. Doordat de interactieve deskundige direct contact heeft met de praktijk leert hij de taal en gewoonten van het kennisgebied. De bestudering zorgt ervoor dat de interactieve deskundige op den duur in staat is op een volwaardig niveau een gesprek aan te gaan met de actieve deskundige. Vandaar de term interactieve deskundige. Op die manier heeft de interactieve deskundige kennis die gelijkwaardig is aan de kennis van een actieve deskundige. Voorbeelden van interactieve deskundigen zijn de critici, commentatoren en coaches. Volgens Collins en Evans kunnen deze interactieve deskundigen wel als deskundige worden aangemerkt, in tegenstelling tot het model van Dreyfus en Dreyfus waar ze uitgesloten worden.²³

4. Het relatieve karakter van deskundigheid

4.1. De status van deskundige

In de samenleving worden verschillende personen aangeduid als deskundige. De status van deskundige wordt toegekend aan allerlei soorten mensen, variërend van hoogleraren tot voetbalcoaches, van dokters tot monteurs en van weermannen tot leraren. Ondanks de grote variëteit in deskundigen krijgen de meeste mensen de status van deskundige niet.²⁴ Dit lijkt vreemd, want elk mens heeft op bepaalde kennisgebieden zoveel kennis en vaardigheden dat hij het stadium van deskundigheid (uit het model van Dreyfus en Dreyfus) heeft bereikt. Om in de samenleving te kunnen functioneren moeten mensen waarnemingen kunnen interpreteren, een taal vloeiend kunnen spreken en gevoel hebben voor de heersende sociale en morele normen. De kennis en vaardigheden die alle mensen hebben, zijn evenwel 'alomtegenwoordige deskundigheden' (*ubiquitous expertise*).²⁵ Deze alomtegenwoordige deskundigheden worden gezien als vanzelfsprekend. Psychologisch onderzoek concentreert zich bijvoorbeeld op mensen met bijzondere deskundigheid.²⁶ Hiermee wordt over het hoofd gezien dat normale mensen een enorme hoeveelheid aan kennis en vaardigheden

hebben die zij elke dag gebruiken. Pogingen om deze vaardigheden te programmeren in computers zijn vanwege de omvang van de alomtegenwoordige deskundigheid mislukt.

Niet iedereen die deskundig is, krijgt de status van deskundige. De status van de deskundige wordt bepaald in de relatie met zijn publiek. Bij alomtegenwoordige deskundigheden heeft iedereen dezelfde kennis en vaardigheden en daarom zijn deze kennis en vaardigheden niet bijzonder. Als iedereen even deskundig is en er onderling geen verschil in kennis is, krijgt niemand de status van deskundige. Iemand wordt pas aangeduid als deskundige als er een verschil in kennis is tussen de deskundige en zijn publiek van leken.²⁷ Om een bekend gezegde te parafaseren: in het land der blinden is een oog deskundige.

De verhouding tussen de deskundige en zijn publiek is een essentieel onderdeel van het fenomeen deskundige.²⁸ Dat blijkt ook uit de eigenschappen van de deskundige die Johnson bij de bestudering van deskundigen heeft genoteerd:²⁹

1. Vanwege zijn training en ervaring kan de deskundige dingen doen die de leek niet kan.
2. Deskundigen zijn niet alleen bekwaam in hun handelingen, maar voeren ze ook soepel en efficiënt uit.
3. Deskundigen weten niet alleen veel, maar hebben ook trucs en vuistregels om wat ze weten toe te passen op concrete problemen en taken.
4. Deskundigen zijn goed in het filteren van irrelevante informatie om tot de kern van de zaak te komen.
5. Deskundigen zijn goed in het herkennen van specifieke problemen als behorend bij patronen of types waar ze ervaring mee hebben.

De eigenschappen die onder 2-5 worden opgesomd, passen goed bij de laatste twee stadia – bekwaamheid en deskundigheid – van het model van Dreyfus en Dreyfus. De eerste eigenschap benadrukt het verschil tussen de deskundige en de leek als essentiële, voor Johnson zelfs primaire, eigenschap van de deskundige.

Het vereiste niveau van kennis en vaardigheden van een deskundige heeft een relatief karakter,³⁰ omdat een deskundige op een bepaald terrein meer kennis of vaardigheden moet hebben dan zijn publiek. De status van deskundige is een uitdrukking van de verhouding tussen de deskundige en zijn publiek. Aangezien het publiek geen homogene massa is maar een verzameling van individuen met eigen kennis en vaardigheden, kan iemand met dezelfde kennis en vaardigheden tegenover het ene publiek wel

23. Collins & Evans 2007, p. 37 stellen dat er nog een verschil bestaat tussen de vaardigheden van critici en de vaardigheden van *interactional experts*. Dit verschil heeft waarschijnlijk te maken met de omvang van de vaardigheden van critici. Niet elke criticus zal genoeg kennis en vaardigheden hebben om als *interactional expert* te kunnen worden aangemerkt.

24. Zie ook Selinger & Crease 2005, p. 225.

25. Collins & Evans 2007, p. 15-18.

26. Ericsson e.a. 2006. Door Collins 2013a wordt de mate van bijzonderheid (*esotericity*) van de deskundigheid genoemd als een andere centrale factor bij het bestuderen van deskundigheid.

27. Zie ook Goldman 2001, p. 19. Het gaat om een daadwerkelijk verschil in kennis en vaardigheden, niet de perceptie daarvan door het publiek. In andere woorden, het gaat om een objectieve beschrijving van wat een deskundige is en niet om de reputatie als deskundige van een bepaald persoon.

28. Zie ook Selinger & Crease 2005, p. 230.

29. Walton 1997, p. 110-111. Walton baseert zich op Johnson 1983.

30. Coady 2012, p. 28 stelt zelfs dat dit de enige voorwaarde is.

en tegenover het andere publiek niet de status van deskundige hebben. Iemand met veel kennis en vaardigheden op een bepaald kennisgebied is daarom geen deskundige tegenover anderen met net zo veel kennis en vaardigheden op datzelfde kennisgebied.

Met de stelling dat een persoon geen deskundige is tegenover publiek met dezelfde kennis en vaardigheden lijkt te worden afgeweken van het alledaagse begrip van deskundige. In de samenleving is een discussie tussen verschillende wetenschappers immers een discussie tussen deskundigen. Toch hoeft dit niet tegenstrijdig te zijn. Als de samenleving meeluistert met de discussie tussen de wetenschappers, dan is de samenleving, als verzameling van leken, het publiek van een discussie tussen deskundigen. In de onderlinge verhouding – waar de relatie met de samenleving geen rol speelt – zullen de wetenschappers elkaar niet zien als deskundigen.³¹ Met andere woorden: of iemand een deskundige is, hangt af van het perspectief van het publiek.

4.2. Functies van de deskundige

Voor de functie van de deskundige is de relatie tussen de deskundige en zijn publiek van belang. De deskundige en het publiek communiceren met elkaar. Walton en Krabbe onderscheiden zes basistypen van dialogen. Tussen de deskundige en het publiek worden twee van die zes soorten dialogen gevoerd: een informatie-uitwisselingsdialoog en een overlegdialoog. Een combinatie van beide is ook mogelijk.³²

Een informatie-uitwisselingsdialoog heeft als doel het overbrengen van informatie van de ene aan de andere partij.³³ Aan het begin van de dialoog heeft de ene partij bepaalde informatie die de andere partij te weten wil komen. Er is onder meer sprake van een informatie-uitwisselingsdialoog als aan een voorbijganger de weg naar een bepaald gebouw wordt gevraagd of als een beroemde filmster wordt geïnterviewd. Een specifieke categorie informatie-uitwisselingsdialoog is de raadpleging van een deskundige. De deskundige heeft bepaalde informatie die het publiek niet heeft, maar waarvan het wel op de hoogte gesteld wil worden.

Een overlegdialoog heeft als doel om problemen op een overdachte manier op te lossen.³⁴ Door de gespreksdeelnemers worden de voor- en nadelen van verschillende handelwijzen besproken. De overlegdialoog gaat vaak over de toekomstige gevolgen van een bepaalde handeling. Het advies van een deskundige kan bijdragen aan deze dialoog, zoals het advies van de beleggingsadviseur over welke aandelen het beste kunnen worden gekocht en verkocht. Een belangrijke karakteristiek van een overlegdialoog is dat de partijen gezamenlijk tot een antwoord moeten komen. Dat betekent dat de deskundige die aan de overlegdialoog deelneemt, directe invloed heeft op de te nemen beslissing. Kan het advies makkelijk worden

genegeerd, dan is dit advies eigenlijk informatie uit een informatie-uitwisselingsdialoog die wordt ingebracht in de overlegdialoog.

De functies van de deskundige tegenover het publiek kunnen ook anders worden omschreven. Volgens Hart is een deskundige een:

1. verstrekker van kennis – de deskundige kan vragen beantwoorden;
2. oplosser van problemen – de deskundige kan oplossingen voor problemen identificeren of informatie geven die tot een oplossing van het probleem kan leiden;
3. uitlegger – de deskundige moet kunnen uitleggen hoe zijn overtuiging tot stand is gekomen.³⁵

De functies van kennisverstrekker en probleemoplosser passen goed bij de beschreven dialoogtypen. Het doel van een informatie-uitwisselingsdialoog is dat de deskundige aan zijn publiek kennis verstrekt. Het doel van een overlegdialoog is onder meer dat problemen worden opgelost. De deskundige moet een toelichting kunnen geven op zijn getuigenis, omdat het publiek niet blindelings op de deskundige hoeft te vertrouwen.

Kern van de functie van de deskundige is de communicatie met het publiek. Communiqueert een potentiële deskundige niet, dan is het niet nodig deze persoon aan te duiden als deskundige. Zonder dialoog is er geen publiek en dus geen deskundige. Alleen als een potentiële deskundige informatie of advies geeft, is het nodig die persoon aan te duiden als een deskundige. De behoefte aan informatie of advies van het publiek bepaalt of iemand een deskundige is.³⁶ Omdat het publiek geen homogene massa is, heeft elk individu een andere behoefte aan informatie en advies. Dit is een tweede reden voor het relatieve karakter van deskundigheid. Afhankelijk van de behoefte aan informatie en advies, is iemand voor het ene publiek wel en voor het andere publiek geen deskundige.³⁷

Dit relatieve karakter van deskundigheid kan worden geïllustreerd met een voorbeeld over het spreken van Chinees. Yan spreekt vloeiend Chinees. In China bezit Yan alomtegenwoordige deskundigheid, hij is daarom in China geen deskundige op het gebied van de Chinese taal. In Nederland is hij dat wel, want de meeste Nederlanders spreken geen Chinees. Het verschil in kennis en vaardigheden is een voorwaarde voor het krijgen van de status van deskundige, maar nog niet genoeg. Er moet immers ook behoefte zijn aan informatie of advies met betrekking tot de Chinese taal en Yan moet in staat zijn deze informatie te geven door met Nederlanders te communiceren. Is dat het geval, dan kan Yan worden ingeschakeld als een deskundige (dat wil zeggen, een tolk). Yan is als tolk een deskundige tegenover de Nederlanders die hem om informatie en advies hebben gevraagd. In de

31. Dat wil niet zeggen dat de wetenschappers zich niet bewust zijn van elkaars status als deskundige tegenover het publiek.

32. Walton 1997, p. 145.

33. Walton 1997, p. 123; Walton 2006, p. 187.

34. Walton 1997, p. 123; Walton 2006, p. 188.

35. Walton 1997, p. 112. Gebaseerd op Hart 1986.

36. Hieraan gerelateerd is het idee van Goldman 2001, p. 20 dat het een essentiële eigenschap van een deskundige is dat hij in staat is antwoorden te geven op nieuwe vragen die aan hem worden gesteld op zijn kennisgebied.

37. Zie Turner 2001, p. 177.

relatie met andere Chinese tolken is Yan geen deskundige, omdat de kennis en vaardigheden van Yan overeenkomen met die van de andere tolken. Ook tegenover zijn burens is Yan geen deskundige, omdat de burens niet om informatie en advies hebben gevraagd. En, misschien ten overvloede, vanzelfsprekend is Yan ook geen deskundige op het kennisgebied van de Franse taal, aangezien dit een totaal ander kennisgebied is dan het Chinees.

Het relatieve karakter van deskundigheid maakt dat twee eigenschappen van het publiek van belang zijn bij het bestuderen van het fenomeen deskundige. Deze eigenschappen zijn de kennis en vaardigheden van het publiek en de informatiebehoefte van het publiek. Er kan alleen sprake zijn van een deskundige die een dialoog voert met zijn publiek als het publiek 1) minder kennis en vaardigheden heeft dan de deskundige en 2) behoefte heeft aan informatie of het advies van de deskundige. Door de eigenschappen van het publiek te formuleren, wordt dus duidelijk aan welke voorwaarden iemand moet voldoen om in een bepaalde context de status van deskundige te krijgen.

5. Minimumeisen

Door de nadruk te leggen op de erkenning van de deskundige door het publiek kan de indruk worden gewekt dat het niet zozeer van belang is wat de kennis en vaardigheden van de deskundige zijn, maar dat slechts relevant is dat iemand in de ogen van het publiek een deskundige is. In de sociologie wordt regelmatig gewezen op het sociale karakter van deskundigheid. Hieraan wordt de conclusie verbonden dat deskundigheid niets meer is dan een sociaal fenomeen.³⁸ Vanuit dat uitgangspunt kan worden verklaard dat sommige sociologen het concept van deskundigheid problematisch vinden. Een beroep op de autoriteit van deskundigen trekt volgens hen ten onrechte politieke beslissingen uit het domein van de samenleving.³⁹ De afkeer van deskundigen door sociologen leidde er zelfs toe dat zij aan leken meer kennis toeschreven dan aan deskundigen.⁴⁰ Maar tegenwoordig erkennen de meeste sociologen dat deskundigheid echt bestaat en meer is dan de sociale toekenning van de status van deskundige.⁴¹

Deskundigheid is geen sociaal construct. Een deskundige moet daadwerkelijk bepaalde kennis en vaardigheden hebben om als deskundige te worden aangemerkt. Daarom rijst de vraag of er ook een absoluut niveau van kennis en vaardigheden is waarover een deskundige moet beschikken. Als de relatieve eis dat de deskundige meer kennis en vaardigheden heeft dan zijn publiek het enige vereiste is, zou iemand die wel eens een boek heeft gelezen over een bepaald onderwerp als een deskundige kunnen worden aangeduid. Dit lijkt niet wenselijk.⁴² Er moet daarom een minimumniveau van kennis en vaardigheden zijn dat

een deskundige moet hebben. Maar welk minimumniveau is dat? Volgens Kutrovátz moet de deskundige een 'outstanding knowledge and understanding of a certain subject or field' hebben.⁴³ Eerder is al geconstateerd dat volgens de definitie van *expert* in het woordenboek de deskundige 'very knowledgeable or skilful' moet zijn. Is dat inderdaad het niveau dat een deskundige moet hebben?

Op de vraag naar wat het absolute minimumniveau van kennis en vaardigheden zou kunnen zijn, kan geen algemeen antwoord worden gegeven. Het vereiste niveau van kennis en vaardigheden moet worden gekoppeld aan de functie van de deskundige. Of iemand als deskundige kan worden aangemerkt, hangt samen met de vraag om informatie of advies van het publiek. De deskundige moet genoeg kennis en vaardigheden hebben die nodig zijn om informatie of advies te kunnen geven. Daarvoor is het niet altijd nodig dat een deskundige veel tijd, bijvoorbeeld 10 000 uur, moet hebben besteed aan het verwerven van de deskundigheid.⁴⁴ Dit criterium lijkt te veeleisend. In het Guinness Book of Records zijn genoeg voorbeelden te vinden van mensen die heel kundig zijn in bepaalde handelingen waar ze slechts een uurtje voor hebben geoefend.⁴⁵ Zij kunnen deskundig zijn als het publiek behoefte heeft aan informatie of advies over de uitvoering van deze recordpoging.

Het vereiste minimumniveau van kennis en vaardigheden van een deskundige hangt in de eerste plaats af van de vraag die aan de deskundige wordt gesteld. Voor het beantwoorden van moeilijke vragen is een hoog niveau van kennis en vaardigheden nodig en voor het beantwoorden van makkelijke vragen is een veel lager niveau voldoende. De benodigde kennis en vaardigheden zijn in de tweede plaats afhankelijk van het belang dat het publiek heeft bij de informatie of het advies van de deskundige. Niet elk verzoek om informatie of advies is even belangrijk. Als gebruik van de informatie van de deskundige grote consequenties kan hebben, ligt het in de rede meer eisen te stellen aan de kennis en vaardigheden van de deskundige, dan als de getuigenis van de deskundige er weinig toe doet. Bijvoorbeeld: een vraag over de beste manier om wratten te behandelen is prima te beantwoorden door een huisarts, maar een vraag over de beste manier om een afwijking aan de hartklep te behandelen kan het beste worden beantwoord door de specialist.

Kortom, niet iedereen die meer kennis en vaardigheden heeft dan zijn publiek kan worden aangemerkt als deskundige. Voor een adequate uitvoering van de taak om informatie of advies te geven aan het publiek moet de deskundige een bepaald minimumniveau van kennis en vaardigheden bezitten. Dit minimumniveau is niet absoluut, maar gerelateerd aan de aard en het belang van de aan de deskundige gestelde vragen.

38. Colins & Evans 2007, p. 1-3.

39. Turner 2001.

40. Zie voor voorbeelden van de 'folk wisdom view', Colins & Evans 2007, p. 5.

41. Goodwin 2011, p. 286.

42. Dat vindt Goldman 2001, p. 19 ook. Zie voor kritiek hierop Coady 2012, p. 29.

43. Kutrovátz 2011, overgenomen uit Wagemans 2011, p. 331.

44. De 10 000-uurregel is bedacht door Malcolm Gladwell in zijn populairwetenschappelijke boek *Outliers*, zie Gladwell 2008.

45. Collins 2013b, p. 400.

6. De deskundige in het strafproces

6.1. De definitie van deskundige

Op basis van het voorgaande kan de volgende definitie worden gegeven van het begrip 'deskundige': een deskundige is een persoon die op een specifiek kennisgebied een bepaald niveau van kennis en vaardigheden heeft dat i) hoger is dan de kennis en vaardigheden van zijn publiek en ii) genoeg is om de taak van een deskundige, te weten het geven van informatie en advies aan het publiek, op adequate wijze te kunnen uitvoeren. Deze definitie is een algemene definitie die van toepassing is binnen en buiten het (straf)recht. De definitie kan worden gebruikt om met een frisse blik tegen de vraagstukken omtrent deskundigen in het (straf)recht aan te kijken.

De deskundige in het (straf)recht verschilt niet van een deskundige daarbuiten. Dit kan geïllustreerd worden aan de hand van de Engelse definitie voor deskundige in het recht: *expert witness*. Een *expert witness* is 'a person whose level of specialized knowledge or skill in a particular field qualifies them to present their opinion about the facts of a case during legal proceedings'. In zowel de definitie van *expert* als in die van *expert witness* staat centraal dat iemand een bepaald niveau van kennis of vaardigheden nodig heeft om als deskundige te kunnen worden aangemerkt. Aanvullend voor de *expert witness* is dat zijn kennis en vaardigheden worden gerelateerd aan zijn functies in het rechtsproces. Dit past goed bij de zojuist gegeven definitie van de deskundige, waarin de verhouding tussen de deskundige en zijn publiek centraal staat.

Voor een goed begrip van de deskundige in het strafproces is het van belang te bepalen hoe de communicatie tussen de deskundige en zijn publiek verloopt en welke vragen het publiek heeft voor de deskundige. Ook moet worden vastgesteld wie in het strafproces het publiek van de deskundige is en wat de eigenschappen zijn van dat publiek. De eigenschappen van het publiek bepalen wie wel en wie niet als deskundige moet worden aangemerkt. Zoals gezegd is een potentiële deskundige alleen een deskundige als zijn publiek 1) minder kennis en vaardigheden heeft dan de deskundige en 2) behoefte heeft aan de informatie of het advies van de deskundige.

6.2. Het publiek van de deskundige in het strafproces
Volgens art. 51i lid 1 Sv is de functie van de deskundige: 'het geven van informatie over of het doen van een onderzoek op een terrein, waarvan hij specifieke of bijzondere kennis bezit'. De rechter heeft behoefte aan informatie of advies van de deskundige als dit relevant is voor de door hem te nemen beslissingen, onder meer over de schuld van de verdachte en over de toepasselijke straf. Met betrekking tot de vraag of het ten laste gelegde feit kan worden bewezen, bepaalt de wet dat de mondelinge (art. 343 Sv) en de schriftelijke (art. 344 lid 2 onderdeel

4 Sv) verklaringen van een deskundige wettige bewijsmiddelen zijn waar de rechter zijn overtuiging over de schuld van de verdachte op mag baseren (art. 338 Sv). Kortom, het is de functie van de deskundige in het strafproces om informatie of advies te geven ten behoeve van de oordeelsvorming van de rechter.

In het strafproces is de communicatie tussen deskundige en publiek een van de verschillende dialogen die worden gevoerd. De centrale dialoog in het strafproces is de overtuigingsdialoog (een ander basistype dialoog) tussen de rechter, aanklager en verdediging.⁴⁶ Doel van deze overtuigingsdialoog is de rechter te overtuigen van de juistheid van het standpunt van de aanklager, dan wel de verdediging.

Een informatie-uitwisselingsdialoog tussen de deskundige en zijn publiek maakt geen deel uit van de centrale overtuigingsdialoog. De deskundige kan mondeling of schriftelijk informatie geven die in de overtuigingsdialoog kan worden ingebracht als bewijsmateriaal. Met behulp van de deskundigengetuigenis kunnen de aanklager en verdediging hun standpunten onderbouwen. De bewijswaarde van een deskundigengetuigenis is afhankelijk van het verloop van de informatie-uitwisselingsdialoog waarin onder meer de betrouwbaarheid van de getuigenis aan de orde kan worden gesteld.

In het strafproces zal zelden een overlegdialoog tussen de deskundige en zijn publiek worden gevoerd, want dit past niet bij het karakter van het strafproces. In een overlegdialoog heeft de deskundige directe invloed op de beslissing die de adviesvrager neemt. In het strafproces is de feitenrechter verantwoordelijk voor het vaststellen van de feiten en het oordeel over de schuld van de verdachte. De rechter is niet verplicht het advies van de deskundige over te nemen en het is geen probleem als de rechter het advies negeert als hij het niet nodig heeft. In het strafproces mag de invloed van de deskundige niet te groot worden. Een te grote invloed van de deskundige kan bijdragen aan de conclusie dat de deskundige partijdig is en het proces oneerlijk.⁴⁷

De (feiten)rechter, de aanklager en de verdediging zijn het publiek van een deskundige in het strafproces. Het publiek is dus groter dan alleen de rechter. Indien de rechter het enige publiek van de deskundige zou zijn, hoeft alleen rekening te worden gehouden met de kennis en vaardigheden van de rechter. Als gevolg daarvan is het mogelijk dat sommige potentiële deskundigen niet de status van deskundige krijgen. Stel dat een rechter toevallig veel kennis heeft van statistiek, dan is de hulp van een statistiekdeskundige niet nodig. De rechter kan zijn eigen kennis gebruiken zonder dat de aanklager of verdediging hierover vragen kunnen stellen. Dit is in strijd met het beginsel dat de verdachte het recht heeft al het bewijsmateriaal te betwisten.

46. Een andere overtuigingsdialoog in het strafproces is het vonnis waarin de rechter probeert zijn publiek – de aanklager en verdediging, de samenleving en de hogere rechters – ervan te overtuigen dat het vonnis juist is. Daarbij kan de informatie van de deskundige als argument worden gebruikt.

47. Zie EHRM 6 mei 1985, 8658/79, *ECHR Series A*, vol. 92; *NJ* 1989/385, m.nt. P. van Dijk (*Bönisch/Oostenrijk*) en EHRM 5 juli 2007, 31930/04 (*Sara Lind Eggertsdóttir/IJsland*).

De deskundige kan op meerdere manieren een informatie-uitwisselingsdialoog met het publiek voeren. In de eerste plaats kunnen de aanklager, de verdediging en de rechter door middel van het procesdossier of tijdens de terechtzitting op de hoogte worden gesteld van de informatie van de deskundige. In de tweede plaats kunnen de aanklager of de verdediging zelf een deskundige inschakelen. Zij communiceren in eerste instantie alleen met de deskundige en besluiten of, en zo ja, welke delen van de deskundigengetuigenis worden gepresenteerd tijdens het strafproces. Als de informatie van de deskundige niet aan de rechter wordt gepresenteerd is er geen sprake van een deskundige in het strafproces, want de deskundige vervult dan zijn functie niet. Daarom zijn technische opsporingsambtenaren geen deskundige in het strafproces zolang hun informatie niet wordt opgenomen in het strafdossier.⁴⁸

Het is voorstelbaar dat de informatie van de deskundige wordt geciteerd of geparafraseerd door de aanklager of verdediging zonder dat de onderliggende, originele verklaring van de deskundige wordt ingezien door de rechter.⁴⁹ In dat geval is de rechter slechts het indirecte publiek van de deskundige. Dit kan bijvoorbeeld als het verslag van een gesprek met een deskundige in de vorm van een proces-verbaal wordt gevoegd aan het dossier of als de verdediging refereert aan de eigen consultatie met een deskundige.⁵⁰ Het is problematisch als de informatie van de deskundige op deze manier in het strafproces wordt gepresenteerd. De communicatie met de deskundige verloopt zeer moeizaam als de informatie van de deskundige niet rechtstreeks aan het gehele publiek wordt gepresenteerd. Omdat de informatie van de deskundige wordt doorgegeven, moet niet alleen worden onderzocht of de informatie van de deskundige betrouwbaar is, maar ook of de informatie correct is doorgegeven.

De kennis en vaardigheden van de rechter, de aanklager en de verdediging en hun behoefte aan informatie en advies bepalen welke personen als deskundige in het strafproces moeten worden gezien.⁵¹ De rechter, aanklager en raadsman hebben dezelfde soort kennis en vaardigheden. Ze hebben met goed gevolg een academische rechtenstudie gevolgd. Dat betekent dat ze op het kennisgebied van het (straf)recht het stadium van deskundigheid (of op zijn minst bekwaamheid) hebben bereikt. Op alle andere kennisgebieden hebben ze de algemene kennis die elke goed opgeleide persoon heeft. Het is mogelijk dat

bepaalde leden van het publiek op bepaalde kennisgebieden meer kennis en vaardigheden hebben, zoals de rechter die ook statisticus is. Maar aangezien het zeer onwaarschijnlijk is dat alle leden van het publiek deze kennis bezitten, kan niet worden gezegd dat het publiek deze kennis en vaardigheden heeft.

De conclusie is dat een potentiële deskundige in het strafproces meer kennis en vaardigheden moet hebben dan de gemiddelde goed opgeleide persoon heeft, behalve op het kennisgebied van het (straf)recht. Deze kennis en vaardigheden moeten worden aangewend om informatie of advies te geven die relevant is voor de beoordeling van de strafzaak. De rechter, aanklager en raadsman zijn zelf deskundig op het kennisgebied van het strafrecht. Daarom zal een buitenstaander die ook deskundig is op het gebied van het (straf)recht niet snel de status van deskundige krijgen. Er is namelijk geen verschil in kennis en er is geen behoefte aan informatie of advies over dat onderwerp. Eventueel is het wel mogelijk dat een superspecialist – die op een specifiek, relevant deel van het strafrecht veel gespecialiseerde kennis en vaardigheden heeft – toch de status van deskundige krijgt.

6.3. Minimumeisen aan de deskundige in het strafproces
Eerder is al vastgesteld dat er geen algemeen minimumniveau van kennis en vaardigheden is die een deskundige moet hebben. Voor het strafproces geldt hetzelfde. Volgens art. 51i lid 1 Sv moet de deskundige specifieke of bijzondere kennis bezitten. Maar welke kennis moet worden aangemerkt als specifiek of bijzonder staat niet in de wet en blijkt ook niet uit de wetsgeschiedenis.⁵² In art. 12 lid 2 onderdeel a Besluit register deskundige in strafzaken (BRDS) (dat op grond van art. 20 BRDS jo. art. 51k lid 2 Sv ook van toepassing is op niet-geregistreerde deskundigen) staat dat de deskundige ‘beschikt over voldoende kennis van en ervaring binnen het deskundigheidsgebied waarop de aanvraag betrekking heeft’. Maar ook hierbij is niet duidelijk welke hoeveelheid kennis voldoende is. Volgens art. 343 Sv kan een verklaring van een deskundige over wat zijn wetenschap en kennis hem leren als bewijsmiddel worden gebruikt. Volgens de Hoge Raad moet onder wetenschap worden verstaan ‘elke bijzondere kennis, welke iemand bezit (...), ook al zou zij niet als wetenschap in engeren zin mogen gelden’.⁵³ Deze overweging geeft geen inzicht in wat dan wel onder bijzondere kennis moet worden verstaan. In zijn proefschrift stelt Hielkema over de kennis en vaardigheid van de deskundige ‘dat de genoemde kennis en vaardigheid van

48. Volgens de Aanwijzing technisch onderzoek/deskundigenonderzoek is er bij het verzamelen en veiligstellen van sporen nooit sprake van een ‘deskundigenonderzoek’ in formele zin. Haverkate 2009, p. 139-140 stelt dat voor het verzamelen van sporen geen speciale kennis of vaardigheden nodig zijn. Dit lijkt mij onjuist. Door te kijken naar of de informatie wel of niet in het strafproces wordt gepresenteerd, kan hetzelfde onderscheid worden gemaakt zonder de ongewenste stelling te betrekken dat het verzamelen van sporen geen deskundigenonderzoek is. Over het algemeen wordt de informatie van sporenverzamelaars niet opgenomen in het dossier zonder nadere analyse van dit sporenmateriaal. De sporenverzamelaar is dus over het algemeen geen deskundige in het strafproces, omdat deze informatie niet (rechtstreeks) aan het publiek wordt gepresenteerd.

49. In de overtuigingsdialoog waarin de rechter door middel van het vonnis zijn publiek wil overtuigen, citeert of parafraseert de rechter altijd de informatie van de deskundige. Het publiek komt niet direct in aanraking met de verklaring van de deskundige, maar alleen via de rechter.

50. Het is overigens de vraag of een proces-verbaal met daarin een verklaring (en conclusies) van een materiële deskundige door de rechter kan worden gebruikt, zie Knigge 2010, p. 2.

51. Bij het vaststellen van de kennis en vaardigheden van de verdediging zal worden gekeken naar de raadsman van de verdachte, als de vertegenwoordiger van de verdachte.

52. *Kamerstukken II* 2006/07, 31116, 3, p. 22 (MvT). In de artikelsgewijze toelichting komt het woord ‘specifieke’ in het geheel niet meer terug.

53. HR 24 juli 1928, *NJ* 1929, p. 150.

zodanige aard en omvang dienen te zijn dat een “gemiddeld” mens zonder die eigenschappen een dergelijk onderzoek niet kan verrichten of dergelijke voorlichting niet kan geven. De kennis en vaardigheden van de deskundige vergen een studie of training die speciaal is gericht op de verrichting van het betreffende onderzoek of op het geven van de betreffende voorlichting.”⁵⁴

Uit de literatuur blijkt niet dat er een minimumniveau van kennis en vaardigheden is waarover de deskundige in het strafproces moet beschikken. Tegelijkertijd geldt ook dat de deskundige wel voldoende kennis moet bezitten. Eerder is vastgesteld dat het gewenste niveau van kennis en vaardigheden van de deskundige afhangt van de vragen die aan de deskundige worden gesteld en de consequenties van de informatie of het advies van de deskundige.

Iemand is alleen deskundige als hij genoeg kennis en vaardigheden heeft om de aan hem gestelde vragen voldoende te kunnen beantwoorden. Het ‘genoeg-criterium’ is de ondergrens van de benodigde kennis en vaardigheden en het begrip ‘voldoende’ zoals dat in art. 12 lid 2 BRDS voorkomt, kan worden gekoppeld aan de taak van de deskundige. Wat ‘genoeg’ en ‘voldoende’ is, zal per geval moeten worden vastgesteld. Daarbij is van belang dat niet elke vraag die aan de deskundige wordt gesteld even moeilijk is. Voor de beantwoording van veel vragen hoeven slechts routinehandelingen te worden verricht die geen uitzonderlijk hoog niveau van kennis en vaardigheden vereisen.

Wat betreft de consequenties van de informatie van de deskundige is het uitgangspunt dat er in het strafproces veel op het spel staat voor de verdachte. Dit rechtvaardigt dat er in beginsel redelijk hoge eisen worden gesteld aan de kennis en vaardigheden van een deskundige. Tegelijkertijd is niet alle informatie van een deskundige even belangrijk. Vaak levert de informatie van de deskundige slechts een beperkte bijdrage aan de totale bewijsconstructie. Verder hebben verklaringen van deskundigen met betrekking tot de bewijsvraag andere gevolgen dan verklaringen van gedragsdeskundigen in verband met de straftoemeting. Deze en vergelijkbare overwegingen kunnen ertoe leiden dat de eisen aan de deskundige naar beneden moeten worden bijgesteld.

7. Vertaling naar het strafprocesrecht

7.1. De deskundige versus de getuige

In art. 339 Sv worden de verklaring van de getuige en de verklaring van de deskundige genoemd als bewijsmiddelen. Het begrip ‘getuige’ is, net als het begrip ‘deskundige’, niet gedefinieerd in de wet. Het onderscheid tussen de deskundige en de getuige wordt van oudsher gemaakt

op basis van waar de betreffende persoon over mag verklaren. Als bewijsmiddel mag alleen worden gebruikt de verklaring van een getuige over feiten en omstandigheden die hij zelf heeft waargenomen of ondervonden (art. 342 Sv). Alleen eigen observaties van de getuige zijn toegestaan en de rechter mag de meningen, gissingen en conclusies van de getuige niet gebruiken als bewijsmiddel.⁵⁵ De deskundige wordt juist wel gevraagd naar zijn oordelen en conclusies. Zolang deze conclusies zijn gebaseerd op de bijzondere kennis van de deskundige mag de verklaring worden gebruikt als bewijsmiddel (art. 343 Sv). De deskundige mag daarnaast ook (als getuige) mededelingen doen over zijn waarnemingen.⁵⁶

In de praktijk blijkt het moeilijk een scherpe lijn te trekken tussen waarnemingen en conclusies. De rechter mag bepaalde conclusies van getuigen toch gebruiken als bewijsmiddel. Deze conclusies worden ‘concluderende waarnemingen’ genoemd. De jurisprudentie over de grens tussen waarnemingen en conclusies bij getuigen is casuïstisch. Keulen en Knigge noemen vier factoren die een rol spelen bij de beoordeling of er sprake is van een conclusie of een (concluderende) waarneming:⁵⁷

1. De deskundigheid van de waarnemer. De Hoge Raad heeft overwogen dat ‘de mate waarin iemand feiten en omstandigheden zelf kan waarnemen, afhankelijk is van den omvang van zijn ervaringen en van zijn op aanleg berustend onderscheidings- en combinatievermogen’.⁵⁸ Vooral opsporingsambtenaren blijken een groot waarnemingsvermogen te hebben.⁵⁹
2. De conclusie volgt logisch uit de ‘feiten’. Als de waarnemingen leiden tot een logische conclusie, mag de getuige verklaren over deze conclusie. Bijvoorbeeld, als een persoon slingerend rijdt en naar alcohol ruikt is de logische conclusie dat hij onder invloed is van een alcoholhoudende drank.⁶⁰
3. De conclusie is verweven met de ‘feiten’. Als de waarneming en de conclusie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn, hoeft de getuige zich niet te beperken tot de waarneming. Bijvoorbeeld de waarneming van gevonden beenderen en de conclusie dat die van een pas geslacht schaap afkomstig zijn.⁶¹
4. Het belang van de verklaring van de getuige. Indien de verklaring van de getuige het enige bewijsmiddel is, of als de verklaring ziet op een vraag die bij uitspraak aan de rechter is voorbehouden zal een conclusie niet snel worden geaccepteerd. Maar als er veel bewijsmateriaal is, ziet de Hoge Raad het gebruik van conclusies van getuigen veel eerder door de vingers.

54. Hielkema 1996, p. 261.

55. Keulen & Knigge 2010, p. 492.

56. *Kamerstukken II* 2006/07, 31116, 3, p. 5 (MvT).

57. Keulen & Knigge 2010, p. 492-497.

58. HR 1 februari 1949, *NJ* 1949/431.

59. In de literatuur worden deze getuigen wel omschreven als ‘deskundige getuigen’ of als formeel of materieel ‘gekwalficeerde getuigen’. Bij formeel gekwalficeerde getuigen ligt de nadruk op de opleiding, functie en professie van de getuige. Bij materieel gekwalficeerde getuigen ligt de nadruk op aanleg, ervaring en bekendheid; zie Hielkema 1996, p. 218 voor verdere verwijzingen.

60. HR 15 maart 1949, *NJ* 1949/355.

61. HR 21 juni 1943, *NJ* 1943/663.

Dat in het strafproces wordt geworsteld met het onderscheid tussen waarnemingen en conclusies is onvermijdelijk. De epistemologie en wetenschapsfilosofie maken duidelijk dat dit onderscheid niet goed te maken is.⁶² Vrijwel elke waarneming kan worden gereconstrueerd als een gevolgtrekking naar een conclusie. Aan zintuiglijke ervaringen wordt betekenis gegeven aan de hand van de algemene kennis die mensen al hebben.⁶³ De verklaring over wat iemand heeft gezien, is de conclusie van een gevolgtrekking. De waarneming van een taxi is de conclusie van een (onbewuste) gevolgtrekking, waar de ervaring van het zien van een auto met een blauw nummerbord en een bordje op het dak wordt gecombineerd met de algemene kennis dat we dergelijke auto's taxi's noemen. Tegen de achtergrond hiervan is het de vraag of het criterium waarneming of conclusie toereikend is om adequaat onderscheid te maken tussen getuigen en deskundigen.

De bespreking van de definitie van deskundige geeft aanknopingspunten om het verschil tussen deskundigen en getuigen vanuit een andere invalshoek te benaderen. Gekeken kan worden naar de verhouding tussen de kennis en vaardigheden van het publiek en die van de deskundige respectievelijk de getuige. De deskundige is een persoon met meer kennis en vaardigheden dan zijn publiek op een kennisgebied, terwijl een getuige alleen alomtegenwoordige kennis en vaardigheden heeft. Een getuige is met behulp van alomtegenwoordige vaardigheden in staat een waarneming te doen, deze waarneming te interpreteren en hierover een verklaring af te leggen. Het publiek van de getuige heeft dezelfde vaardigheden om dezelfde waarneming te doen. Het zijn niet de specifieke kennis en vaardigheden die de getuige uniek maken, maar het toeval dat de getuige op de goede tijd op de goede plek was. Als het publiek terug in de tijd kon reizen, dan had het publiek hetzelfde kunnen ervaren en daardoor dezelfde kennis kunnen verwerven als de getuige.⁶⁴

Het verschil tussen de getuige en de deskundige heeft geen betrekking op de inhoud van de verklaring op zichzelf. Wat betreft de inhoud van de verklaring heeft ook een getuige meer kennis dan het publiek, want de getuige weet iets wat het publiek niet weet. Het verschil tussen getuigen en deskundigen is ook niet dat de getuige waarnemingen doet en de deskundige conclusies trekt. Zowel de getuige als de deskundige doen waarnemingen en trekken conclusies. Het verschil tussen getuigen en deskundigen is de wijze waarop de informatie in de verklaring is verworven. Het doen van een waarneming of het trekken van een conclusie als getuige vereist slechts alomtegenwoordige deskundigheid. Het doen van een waarneming of het trekken van een conclusie als deskundige vereist bijzondere kennis en vaardigheden op een specifiek kennisgebied, zoals bij een DNA-vergelijking het gebruik van DNA-analyseapparatuur en de vaardigheid om de piekprofielen te lezen.

Aan de hand van de verhouding tussen de kennis en vaardigheden van het publiek en de persoon die de verklaring aflegt kan worden bepaald of er sprake is van een 'waarneming' of een 'conclusie'. Een verklaring waarin waarnemingen en gevolgtrekkingen staan waarvoor slechts algemene kennis en generalisaties nodig zijn kan worden gekwalificeerd als een 'waarneming' in de zin van art. 342 en 344 lid 1 onderdeel 2 Sv. Deze 'waarneming' wordt gedaan door een getuige. Een verklaring waarin waarnemingen en gevolgtrekkingen staan waarvoor kennis en vaardigheden nodig zijn die het publiek niet heeft, kan worden gekwalificeerd als een 'conclusie' in de zin van art. 343 en 344 lid 1 onderdeel 4 Sv. Een 'conclusie' wordt daarmee altijd gegeven door een materiële deskundige.

Met deze aanpak wordt voor een andere insteek gekozen dan bij de eerdergenoemde factoren om onderscheid te maken tussen (concluderende) waarneming en conclusie. Niet dat deze factoren onbruikbaar zijn. Zo is de factor 'de deskundigheid van de waarnemer' zeker van belang. Wel moet deze factor in samenhang worden gezien met de deskundigheid van het publiek. Zit er een verschil tussen de deskundigheid van de waarnemer en die van het publiek, dan zal er al snel sprake zijn van een 'conclusie' door een deskundige. Is er geen verschil, dan is er sprake van een 'waarneming' door een getuige.

7.2. De deskundige versus de technisch opsporingsambtenaar

Bij de totstandkoming van de Wet deskundige in strafzaken is door de wetgever een onderscheid gemaakt tussen de deskundige en de technisch opsporingsambtenaar. Technisch opsporingsonderzoek wordt volgens de wetgever 'volgens de huidige praktijk (...) evenwel niet aangemerkt als deskundigenonderzoek'.⁶⁵ Daarom zijn de bepalingen in het Wetboek van Strafvordering over de deskundige niet van toepassing op de technisch opsporingsambtenaar. Het onderscheid tussen de deskundige en de technisch opsporingsambtenaar stamt uit de wetgeschiedenis maar is in de wet zelf niet terug te vinden. De overwegingen van de wetgever zijn verder uitgewerkt door het Openbaar Ministerie in de Aanwijzing technisch onderzoek/deskundigenonderzoek. Volgens deze aanwijzing is er onder meer geen sprake van een deskundigenonderzoek als het onderzoek wordt gedaan op een van de in bijlage 3 genoemde onderzoeksgebieden en de onderzoeker werkt bij een opsporingsinstantie.

Dat de technisch opsporingsambtenaar formeel niet als deskundige wordt benoemd, lijkt te impliceren dat de technisch opsporingsambtenaar materieel geen deskundige is.⁶⁶ Of deze veronderstelling klopt, kan worden gecontroleerd aan de hand van het voorbeeld van een vingerafdrukvergelijker die werkt bij de politie. Volgens de

62. Zie voor een bespreking daarvan in het kader van het recht Dwyer 2008.

63. Pritchard 2010, p. 69-111.

64. Gelfert 2011, p. 201.

65. *Kamerstukken II* 2006/07, 31116, 3, p. 10 (MvT).

66. Zie bijv. *Kamerstukken I* 2007/08, 31116, C, p. 1. Daarin stelt de minister dat in het conceptwetsvoorstel sprake was van een 'ruimer' begrip 'deskundige', maar dat een 'ruim' begrip niet samengaat met het opstellen van bepaalde kwaliteitseisen. Hiermee lijkt de wetgever het begrip 'deskundige' te koppelen aan registratie in het NRGD.

aanwijzing is dit geen deskundige, omdat dactyloscopie wordt genoemd in bijlage 3 van de aanwijzing.

Een vingerafdrukvergelijker heeft kennis en vaardigheden op een specifiek kennisgebied. Onderzoek naar vingerafdrukken vereist een opleiding op het kennisgebied van de dactyloscopie. Van dit specifieke kennisgebied heeft de gemiddelde mens weinig verstand. Dat geldt ook voor het publiek in het strafproces. Hoewel de juridische professional misschien wel een cursus heeft gevolgd over het vergelijken van vingerafdrukken, blijft de kennis beperkt tot passieve 'algemene kennis van een wetenschap'. De kennis en vaardigheden van de vingerafdrukvergelijker zijn dus groter dan de kennis en vaardigheden van zijn publiek.

Het absolute niveau van kennis en vaardigheden van de vingerafdrukvergelijker moet genoeg zijn om de vraag van het publiek of het gevonden vingerspoor overeenkomt met de vingerafdruk van de verdachte te kunnen beantwoorden. Daarom zal de vingerafdrukvergelijker moeten beschikken over kennis en vaardigheden op het niveau van deskundigheid (of op zijn minst bekwaamheid). Als de vingerafdrukvergelijker deze kennis heeft – in de regel zal daar wel sprake van zijn – voldoet hij aan de voorwaarden om te worden gekwalificeerd als deskundige. De conclusie is dat technisch opsporingsambtenaren materieel deskundigen kunnen zijn.⁶⁷

In het Nederlandse strafproces bestaat er een verschil tussen de materiële en formele definitie van deskundige. De technisch opsporingsambtenaar is materieel gezien (vaak) een deskundige, maar zal zelden als deskundige worden benoemd of gehoord. Een belangrijke reden voor de wetgever om onderscheid te maken tussen deskundigen en technisch opsporingsambtenaren is dat het uitvoering geven aan de wettelijke voorschriften met betrekking tot deskundigen kostbaar en tijdrovend is. Het onderscheid heeft als doel te voorkomen dat het opsporingsonderzoek wordt gehinderd door benoemingsprocedures. Nu is het op zichzelf legitiem om rekening te houden met de beschikbare tijd en middelen bij de opsporingsdiensten. Maar het lijkt mij niet juist dit te doen door te bepalen dat een bepaalde categorie deskundigen geen deskundigen zijn.

7.3. Verklaring van materiële deskundige als bewijsmiddel

In het Nederlandse strafproces mag de rechter voor zijn oordeel over de schuldvraag van de verdachte alleen gebruikmaken van wettige bewijsmiddelen. De rechter mag als bewijsmiddel alleen de conclusies gebruiken die staan in een schriftelijke verklaring van een benoemde deskundige (art. 344 lid 1 onderdeel 4 Sv) of worden verklaard door een ter terechtzitting gehoorde deskundige (art. 343 Sv).⁶⁸ Getuigenverklaringen mag de rechter alleen gebruiken voor zover zij waarnemingen bevatten (art. 342 Sv).

Ook met betrekking tot het proces-verbaal van een opsporingsambtenaar mag de rechter alleen diens waarnemingen gebruiken (art. 344 lid 1 onderdeel 2 Sv). In dit negatief-wettelijk bewijsstelsel leidt een formele definitie van het begrip 'deskundige' tot problemen bij het kwalificeren van bewijsmiddelen.

Het is vooral de vraag wat de rechter aan moet met de schriftelijke verklaring van een materiële deskundige die niet formeel is benoemd of wordt gehoord, maar wiens verklaring wel relevante conclusies bevat. De verklaring van een materiële deskundige bevat conclusies, dus de rechter kan deze niet gebruiken als een op schrift gestelde getuigenverklaring. Maar omdat de materiële deskundige niet formeel is benoemd, kan de verklaring ook niet worden gebruikt als deskundigenverklaring. Deze vraag is vooral van belang met betrekking tot de verklaring van een technisch opsporingsambtenaar. De wetgever stelt dat deze verklaring moet worden behandeld als een proces-verbaal (art. 344 lid 1 onderdeel 2 Sv).⁶⁹ Tegelijkertijd is de technisch opsporingsambtenaar (vaak) een materiële deskundige en dus bevat zijn verklaring conclusies. Binnen het Nederlandse bewijsstelsel mag de rechter de conclusies van een technisch opsporingsambtenaar die in het proces-verbaal staan niet gebruiken als bewijsmiddel in de zin van art. 344 lid 1 onderdeel 2 Sv.

Binnen het geldende recht zijn er enkele mogelijkheden om met dit probleem om te gaan. De enige behoorlijke oplossing voor het probleem is dat de zittingsrechter de materiële deskundige alsnog formeel benoemt (art. 315 lid 3 Sv) of dat de materiële deskundige (zonder benoeming) zijn schriftelijke verklaring mondeling herhaalt tijdens zijn verhoor op de terechtzitting. Het gevolg is wel dat er dan regelmatig technisch opsporingsambtenaren door de zittingsrechter zullen moeten worden benoemd of gehoord als deskundige. De vraag rijst waarom dit niet al tijdens het opsporingsonderzoek is gebeurd. Er kunnen zich situaties voordoen waarbij het niet (meer) mogelijk of wenselijk is om de materiële deskundige te benoemen of te horen. Een mogelijke reactie op het probleem dat het verslag van de materiële deskundige relevante, maar onbruikbare conclusies bevat, is het begrip 'waarneming' zo ver op te rekken dat de onbruikbare conclusies van de materiële deskundige onder het begrip 'waarneming' vallen. Dit is zeer onwenselijk. Hierdoor vervaagt de betekenis van de begrippen 'getuige' en 'deskundige', terwijl dit onderscheid van groot belang is voor de manier waarop de rechter het bewijsmateriaal zou moeten waarderen. Uit de manier waarop in dit artikel de deskundige is gedefinieerd, vloeit voort dat de rechter bij het waarderen van het deskundigenbewijs op andere zaken moet letten dan bij het waarderen van getuigenbewijs.

67. Zie ook Haverkate 2009, p. 140. Hij vindt dat 'de deskundige opsporingsambtenaar een figuur [is] die vanuit een strikt systematisch perspectief nog steeds niet perfect is geregeld'.

68. Uit HR 12 juli 2011, *NJ* 2011/516, m.nt. Reijntjes blijkt dat volgens de Hoge Raad niet elke deskundige die een verklaring aflegt, moet worden benoemd en dat de rechter niet-benoemde deskundigen mag horen tijdens het onderzoek ter terechtzitting zonder dat hij ze eerst heeft benoemd. Ook lijkt uit dit arrest te volgen dat de rechter de mondelinge verklaringen van niet-benoemde deskundigen mag gebruiken als een deskundigenverklaring in de zin van art. 343 Sv.

69. *Kamerstukken II* 2006/007, 31116, 3, p. 10 (MvT).

Als een materiële deskundige niet kan worden benoemd of gehoord, is het ook mogelijk de geschriften van materiële deskundigen, zoals technisch opsporingsambtenaren, te kwalificeren als een ander geschrift in de zin van art. 344 lid 1 onderdeel 5 Sv. Aan deze restcategorie zijn geen eisen verbonden met betrekking tot of de inhoud van dit andere geschrift een waarneming of een conclusie mag bevatten. Vanzelfsprekend moet de rechter wel de betrouwbaarheid van de andere geschriften beoordelen. Een groot probleem met het gebruik van een getuigenis van een materiële deskundige als ander geschrift is dat hierdoor de benoemingsprocedure voor deskundigen uit titel IIIC van het Wetboek van Strafvordering wordt ondermijnd.⁷⁰ Als conclusies van materiële deskundigen op deze manier kunnen worden gebruikt, is het niet meer nodig om deskundigen formeel te benoemen. En zonder benoeming wordt het fundament onder de huidige deskundigenregeling weggeslagen.

De omgang met materiële deskundigen die niet formeel zijn benoemd is binnen het geldende recht onbevredigend. Dat geldt met name voor de omgang met technisch opsporingsambtenaren. Hoewel de Wet deskundige in strafzaken van recente datum is, is aanpassing van het Wetboek van Strafvordering ten aanzien van het deskundigenbewijs wenselijk. In de nieuwe regeling zou een materiële definitie van het begrip 'deskundige' als uitgangspunt moeten worden genomen.

Aanpassing van de deskundigenregelingen hoeft niet te leiden tot zwaardere lasten. In plaats van één set met algemene regels voor deskundigen is het volgens mij beter dat er voor verschillende categorieën deskundigen verschillende regels komen. Om de kwaliteit van deskundigenbewijs te waarborgen is het niet nodig dat voor alle deskundigen dezelfde regels gelden, zoals de regel dat ze formeel moeten worden benoemd. Verschillende regels voor verschillende deskundigen zijn een logisch gevolg van het feit dat verzoeken om informatie en advies aan deskundigen van elkaar verschillen in omvang, moeilijkheidsgraad en belang. Bij moeilijke en belangrijke vragen wordt verwacht dat een deskundige meer kennis en vaardigheden heeft. Bij dergelijke vragen mag ook worden verwacht dat er meer strafvorderlijke waarborgen zijn. Aan de andere kant hoeven er bij routinematige, gemakkelijke vragen minder eisen aan zowel de deskundige als het proces van het inschakelen van de deskundige te worden gesteld.

Het opstellen van verschillende regels voor verschillende categorieën deskundigen sluit aan bij de huidige praktijk. Op dit moment zijn er al gestandaardiseerde regels en normen voor verschillende categorieën deskundigen, zoals bijvoorbeeld technisch opsporingsambtenaren, gedragsdeskundigen en technische (NFI-)deskundigen. Voor al deze categorieën zou kunnen worden bedacht op welke manier waarheidsvinding, fair-trial-beginselen en efficiëntieoverwegingen het beste met elkaar in evenwicht kunnen worden gebracht. Hierop zijn verschillende antwoorden mogelijk. Differentiatie kan er bijvoorbeeld toe leiden dat niet alle deskundigen verplicht hoeven te worden benoemd. Ook zouden de controle van het deskundigenbewijs en eventuele mogelijkheden tot tegen-

spraak voor verschillende categorieën deskundigen anders kunnen worden georganiseerd.

8. Afsluiting

In het Nederlandse strafproces zou niet langer uitsluitend het formele deskundigenbegrip centraal moeten staan. Dat zorgt voor onnodige problemen. Het zou beter zijn als het materiële deskundigenbegrip het startpunt is van een strafprocessuele regeling. Dit materiële deskundigenbegrip zou als volgt kunnen luiden: een deskundige is een persoon die op een specifiek kennisgebied een bepaald niveau van kennis en vaardigheden heeft dat i) hoger is dan de kennis en vaardigheden van zijn publiek en ii) genoeg is om de taak van een deskundige, te weten het geven van informatie en advies aan het publiek, op adequate wijze te kunnen uitvoeren. Een materieel deskundigenbegrip leidt tot een duidelijker onderscheid tussen getuigen en deskundigen. Met een materieel deskundigenbegrip wordt het ook mogelijk te differentiëren in verschillende deskundigengroepen. Hierdoor kan een beter evenwicht worden gevonden tussen waarheidsvinding, fair-trial-beginselen en efficiëntieoverwegingen.

Bronnen

Chi 2006

M.T.H. Chi, 'Two Approaches to the Study of Experts Characteristics', in: K.A. Ericsson e.a. (red.), *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance*, Cambridge: Cambridge University Press 2006, p. 21-30.

Coady 2012

D. Coady, *What to believe now. Applying epistemology to contemporary cases*, Chichester: Wiley-Blackwell 2012.

Collins 2013a

H. Collins, 'Three dimensions of expertise', *Phenomenology and the Cognitive Sciences* 2013, p. 253-273.

Collins 2013b

H. Collins, 'The core of expertise', *Phenomenology and the Cognitive Sciences* 2013, p. 399-416.

Collins & Evans 2007

H. Collins & R. Evans, *Rethinking expertise*, Chicago: University of Chicago Press 2007.

Corstens/Borgers 2014

G.J.M. Corstens/M.J. Borgers, *Het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2014 (8e druk).

Derksen 2006

A.A. Derksen, *Lucia de B. Reconstructie van een gerechtelijke dwaling*, Diemen: Veen Magazines 2006.

Dreyfus & Dreyfus 1986

H.L. Dreyfus & S.E. Dreyfus, *Mind over machine. The power of human intuition and expertise in the era of the computer*, Oxford: Basic Blackwell 1986.

70. Zie Corstens/Borgers 2014, p. 815.

Dreyfus 2001

H.L. Dreyfus, 'How far is distance learning from education', uit: H.L. Dreyfus, *On the internet*, Londen: Routledge 2001, in: E. Selinger & R.P. Crease (red.), *The Philosophy of Expertise*, New York: Columbia University Press 2006.

Dwyer 2008

D. Dwyer, *The judicial assessment of expert evidence*, Cambridge: Cambridge University Press 2008.

Ericsson e.a. 2006

K.A. Ericsson e.a. (red.), *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance*, Cambridge: Cambridge University Press 2006.

Gelfert 2011

A. Gelfert, 'Expertise, argumentation, and the end of inquiry', *Argumentation* 2011, p. 297-312.

Gladwell 2008

M. Gladwell, *Outliers. The story of success*, Londen: Penguin Books 2008.

Goldman 2001

A.I. Goldman, 'Experts which ones should you trust?', *Philosophy and Phenomenological Research* 2001, 63, p. 85-109, in: Selinger & Crease 2006, p. 14-38.

Goodwin 2011

J. Goodwin, 'Accounting for the appeal to the authority of experts', *Argumentation* 2011, p. 285-296.

Johnson 1983

P.E. Johnson, 'What kind of expert should a system be?', *Journal of Medicine and Philosophy* 1983, p. 77-97.

Hart 1986

A. Hart, *Knowledge acquisition for expert systems*, New York: McGraw-Hill 1986.

Haverkate 2008

G.C. Haverkate, 'Het voorstel voor de Wet deskundige in strafzaken', *Expertise & Recht* 2008, afl. 1, p. 19-26.

Haverkate 2009

G.C. Haverkate, 'De Wet deskundige in strafzaken [2]', *Expertise & Recht* 2009, afl. 5/6, p. 138-143.

Hielkema 1996

J. Hielkema, *Deskundigen in Nederlandse strafzaken* (diss. Rotterdam), 's-Gravenhage: Sdu Juridische & Fiscale Uitgeverij 1996.

Keulen 2014

B.F. Keulen, 'Wetboek op stellen. Over de modernisering van het Wetboek van Strafvordering', *RMThemis* 2014, afl. 5, p. 211-222.

Keulen & Knigge 2010

B.F. Keulen & G. Knigge, *Strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2010 (12e druk).

Knigge 2010

G. Knigge, 'Deskundige wetgeving?', *RMThemis* 2010, afl. 1, p. 1-2.

Kutrovátz 2011

G. Kutrovátz, 'Expert authority and ad verecundiam arguments', in: F.H. van Eemeren e.a. (red.), *Proceedings of the seventh conference of the international society for the study of argumentation*, Amsterdam: University of Amsterdam 2011, p. 1050-1061.

Kutrovátz & Zemplén 2011

G. Kutrovátz & Á. Zemplén, 'Experts in Dialogue: An Introduction', *Argumentation* 2011, p. 275-283.

Mackor 2003

A.R. Mackor, 'Over de aard en de grenzen van kennis', in: M. van Hees, E. de Jonge & L. Nauta (red.), *Kernthema's van de filosofie*, Amsterdam: Boom 2003, p. 135-159.

Nijboer 2011

J.F. Nijboer, *Strafrechtelijk bewijsrecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2011 (6e druk).

Pritchard 2010

D. Pritchard, *What is this thing called knowledge*, Londen: Routledge 2010.

Selinger & Crease 2005

E. Selinger & R.P. Crease, 'Dreyfus on expertise. The limits of phenomenological analysis', *Continental Philosophy Review* 2005, p. 245-279, in: E. Selinger & R.P. Crease (red.), *The Philosophy of Expertise*, New York: Columbia University Press 2006.

Turner 2001

S. Turner, 'What is the problem with experts', uit: *Social Studies of Science* 2001, p. 125-149, in: E. Selinger & R.P. Crease (red.), *The Philosophy of Expertise*, New York: Columbia University Press 2006.

Wagemans 2011

J.H.M. Wagemans, 'The assessment of argumentation from expert opinion', *Argumentation* 2011, p. 329-339.

Walton 1997

D. Walton, *Appeal to Expert Opinion. Arguments from Authority*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press 1997.

Walton 2006

D. Walton, *Fundamentals of Critical Argumentation*, Cambridge: Cambridge University Press 2006.